บทที่ 1

บทนำ

หอยนางรมชนิดต่างๆ เช่น หอยนางรมปากจีบ (*Saccostrea cucullata*) หอยตะโกรมกรามขาว (*Crassostrea belcheri*) และหอยตะโกรมกรามดำ (*C. lugubris*) จัดเป็นผลผลิตสัตว์น้ำจากท้องทะเลชนิดหนึ่งที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งนิยมบริโภคกันอย่างแพร่หลายทั้งในรูปอาหารสดและอาหารแปรรูป ปัจจุบันพบว่าหอยนางรมที่ซื้อขายกันอยู่นั้นส่วนใหญ่เป็นผลผลิตที่เก็บได้จากธรรมชาติและมีปริมาณลดลงจากอดีตเป็นอันมาก (สถิติกรมประมง, 2531 และ 2539) ดังนั้นผลผลิตหอยนางรมจากการเพาะเลี้ยงจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทและมีความสำคัญมากขึ้นขึ้น (รูปที่ 1) จากการลดลงของผลผลิตหอยนางรมดังกล่าวอาจเกิดมาจากหลายสาเหตุ เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เสื่อมโทรมไม่ว่าจะเป็นป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนที่สำคัญรวมถึงปัญหามลภาวะในแหล่งเลี้ยงหอยนางรม ปัญหาการขาดแคลนลูกพันธุ์และการขาดความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงหอยนางรม (ไพโรจน์ พรหมานนท์, 2530) กรมประมงได้มีแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการอนุรักษ์ป่าชายเลนรวมถึงการจัดการปล่อยพ่อแม่พันธุ์หอยนางรม ซึ่งประสบผลสำเร็จในการเพิ่มผลผลิตในปี พ.ศ. 2536 แต่ปัจจุบันเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงหอยนางรมต้องประสบกับปัญหาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติคือการที่น้ำทะเลมีความเค็มลดต่ำลงมากในฤดูฝน จึงทำให้หอยนางรมของเกษตรกรที่เลี้ยงรวมถึงพ่อแม่พันธุ์หอยนางรมที่เจ้าหน้าที่กรมประมงได้ปล่อยให้เป็นแหล่งผลิตลูกพันธุ์ตามธรรมชาติได้ตายลงเป็นจำนวนมาก ดังนั้นแนวโน้มการเพาะเลี้ยงหอยนางรมในอนาคตเพื่อสามารถควบคุมทุกขั้นตอนการผลิตก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

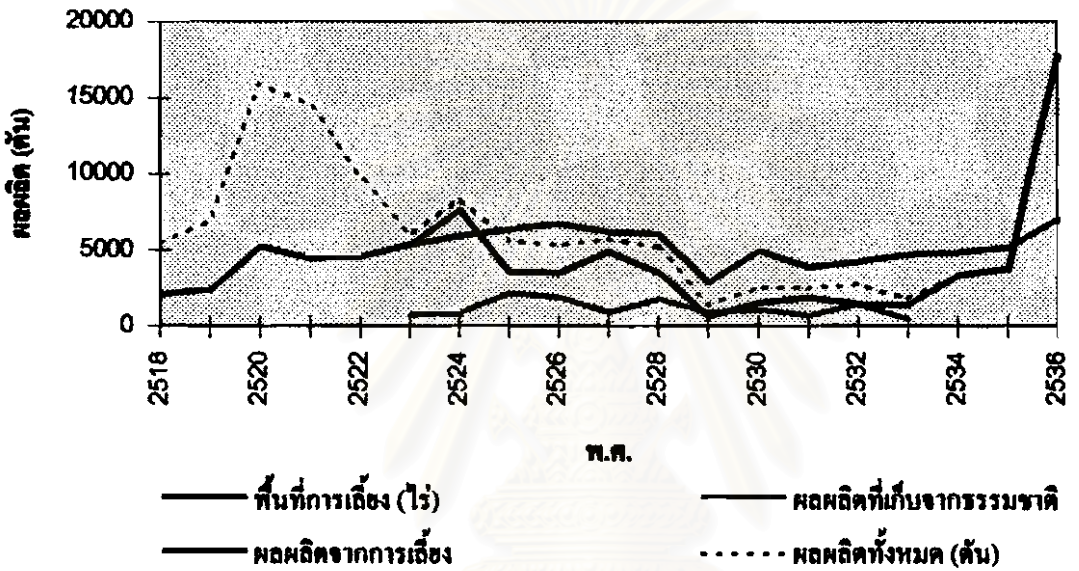

รูปที่ 1 ผลผลิตหอยนางรมทั้งหมดในปี พ.ศ. 2528-2536 (ข้อมูลจาก สถิติกรมประมง, 2531 และ 2539)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากอดีตที่ผ่านมานักเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้ให้ความสำคัญแก่ของการเพิ่มผลผลิตโดยการปรับปรุงส่วนประกอบของอาหารต่าง ๆ และแก้ไขสภาพแวดล้อม ซึ่งล้วนแต่เป็นการจัดการด้านสภาพแวดล้อมเพียงด้านเดียวโดยไม่ได้คำนึงถึงศักยภาพพื้นฐานของตัวสัตว์น้ำ หรืออาจกล่าวได้ว่าให้ความสนใจกับคุณสมบัติทางด้านพันธุกรรมน้อยมาก การเพิ่มผลผลิตโดยการจัดการด้านสภาพแวดล้อมเพียงด้านเดียวนั้นมีขีดจำกัดเมื่อเปรียบเทียบกับการเพิ่มผลผลิตโดยการจัดการด้านพันธุกรรมควบคู่ไปด้วย จากรูปที่ 2 พบว่าผลผลิตสัตว์น้ำภายใต้โปรแกรมการคัดพันธุ์ในสภาพปัจจุบันคือผลผลิตที่ได้ต่อรุ่นมีแนวโน้มลดลง เนื่องมาจากการมุ่งเน้นไปด้านสิ่งแวดล้อมเพียงด้านเดียวหรือขาดการจัดการด้านพันธุกรรมที่เหมาะสม ปัญหาที่ประสบคือขนาดของสัตว์น้ำที่เล็กลงเพราะผลของเลือดชิด เช่น กุ้งกร้ามกรามและปลาดุกด้าน เป็นต้น แต่ถ้าปล่อยไว้ในสภาพปกติโดยที่ไม่ต้องเข้าไปจัดการด้านต่าง ๆ แล้วผลผลิตที่ได้ต่อรุ่นคงที่ ในขณะที่เมื่อพยายามคัดสายพันธุ์ที่ดีที่สุดหรือทำการผสมข้ามพันธุ์พบว่าผลผลิตที่ได้เพิ่มสูงกว่าสภาพปกติ แต่ทั้ง 3 กรณีคือ สภาพปกติ สายพันธุ์ที่ดีและการผสมข้ามพันธุ์นั้นพบว่าผลผลิตที่ได้ต่อรุ่นยังคงที่ แต่เมื่อใดก็ตามที่มีการนำโปรแกรมการคัดพันธุ์เข้ามาร่วมด้วยแล้วผลผลิตต่อรุ่นที่ได้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะเมื่อทำการคัดเลือกพันธุ์ร่วมกับการผสมข้ามพันธุ์ สุภัทรา อุไรวรรณ์ (2533) กล่าวถึงการปรับปรุงพันธุ์โดยวิธีการทางพันธุศาสตร์ว่าเป็นการพัฒนาในด้านพันธุกรรมของสัตว์ให้ได้พันธุ์ที่มีลักษณะดี เช่น สัตว์น้ำที่มีอัตราการเติบโตดีจะถูกคัดเลือกเป็นพ่อแม่และสามารถถ่ายทอดลักษณะที่ดีไปสู่รุ่นลูกต่อไป

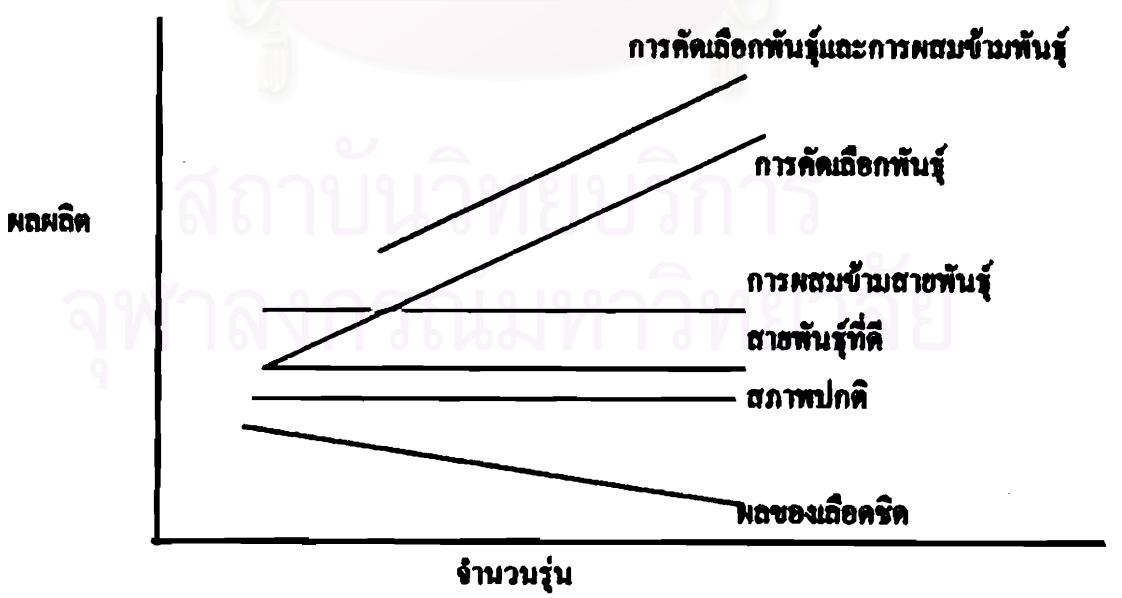

รูปที่ 2 ผลผลิตสัตว์น้ำภายใต้โปรแกรมการคัดพันธุ์ (ดัดแปลงจาก Tave, 1993)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าการนำความรู้ทางด้านพันธุศาสตร์เพื่อมาใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ประกอบความรู้ด้านการเพาะเลี้ยงนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถควบคุมขั้นตอนทุกขั้นตอนของการผลิตได้ (รูปที่ 3) ซึ่งถือว่าเป็นการเลี้ยงกึ่งพัฒนาหมายความว่ามีการจัดการควบคุมการผลิตในบางส่วนหรืออาจจะทั้งหมด เช่น การเพาะพักในโรงเรือนเมื่อได้ถูกหอยระยะวัยเกล็ดแล้วอาจนำไปเลี้ยงต่อในทะเลหรือเลี้ยงในระบบที่จัดเตรียมไว้คือระบบรางน้ำไหลเป็นต้น เมื่อเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์จนสมบูรณ์เพศก็นำมาเพาะพันธุ์ได้ นั้นคือใช้ประโยชน์จากพ่อแม่พันธุ์จากธรรมชาติซึ่งมีความแปรปรวนของจีนสูงเพื่อเป็นแหล่งของการคัดเลือกพันธุ์ให้ได้ลักษณะตามต้องการ ในการคัดเลือกพันธุ์ภายใต้โปรแกรมการปรับปรุงพันธุ์ประกอบการเพาะเลี้ยงนั้นมีได้หลายวิธี ซึ่ง Doyle (1983) ได้กล่าวถึงเทคนิคในการคัดเลือกพันธุ์ว่าสามารถศึกษาได้โดยใช้ลักษณะการเติบโตที่ระดับอาหารต่าง ๆ อายุการเก็บผลผลิตหรือการเติบโตอันเนื่องมาจากผลของพันธุกรรมต่อสภาพการเลี้ยงต่าง ๆ กัน เป็นต้น ในขณะที่ Gjedrem (1983) กล่าวว่าก่อนที่จะทำโปรแกรมการคัดเลือกพันธุ์นั้นจะต้องมีจุดประสงค์ในการคัดเลือกพันธุ์ที่แน่นอน ในสัตว์น้ำกลุ่มหอยนั้นลักษณะต่าง ๆ ที่ใช้เป็นหลักในการคัดเลือก เช่น อัตราการเติบโต อัตราการตาย คุณภาพเนื้อ ความต้านทานโรค และลักษณะเปลือกของหอยมุก (Wada, 1987 และ 1994) นอกจากนี้ลักษณะที่อยู่รอดและการเติบโตของหอยนางรมในระยะเริ่มเพาะพันธุ์จนถึงระยะเริ่มลงเกาะเป็นลักษณะที่สำคัญในการคัดเลือก (Mahon, 1983)

ค่าอัตราพันธุกรรมและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นค่าที่สำคัญในการที่จะบ่งบอกถึงลักษณะต่าง ๆ ของการคัดเลือกพันธุ์ (Gjedrem, 1983) ในการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมสามารถทำได้หลายวิธีคือการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมโดยวิธี sib analysis การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมโดยอาศัยสมการ offspring-parent regression และการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมประจักษ์ (realized heritability) ซึ่งจากการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมที่กล่าวมานี้การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมโดยวิธี sib analysis เป็นวิธีหนึ่งที่นิยมศึกษากัน โดยใช้พ่อพันธุ์หรือแม่พันธุ์แต่ละตัวผสมพันธุ์กับเพศตรงข้ามมากกว่า 1 ตัว ซึ่งความแปรปรวนที่เกิดขึ้นระหว่างลูก ระหว่างแม่หรือระหว่างพ่อ เป็นตัวที่บ่งบอกถึงองค์ประกอบของความแปรปรวนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้งความแปรปรวนทางด้านพันธุกรรม โดยค่าอัตราพันธุกรรมคือสัดส่วนของความแปรปรวนของยีนบวกสะสม (additive gene) ต่อความแปรปรวนทั้งหมดที่เกิดขึ้น ค่าอัตราพันธุกรรมนี้ถือว่าเป็นค่าอัตราพันธุกรรมทางแคบ (heritability in narrow sense) ซึ่งมีประโยชน์มากที่สุดสำหรับโปรแกรมการคัดพันธุ์ (Falconer, 1989) การศึกษาครั้งนี้ได้ประเมินค่าอัตราพันธุกรรมของหอยตะโกรมกรามดำในระยะตัวอ่อน ระยะวัยเกล็ด และระยะโตเต็มวัย โดยวิธี sib analysis วิธีการนี้มีความ

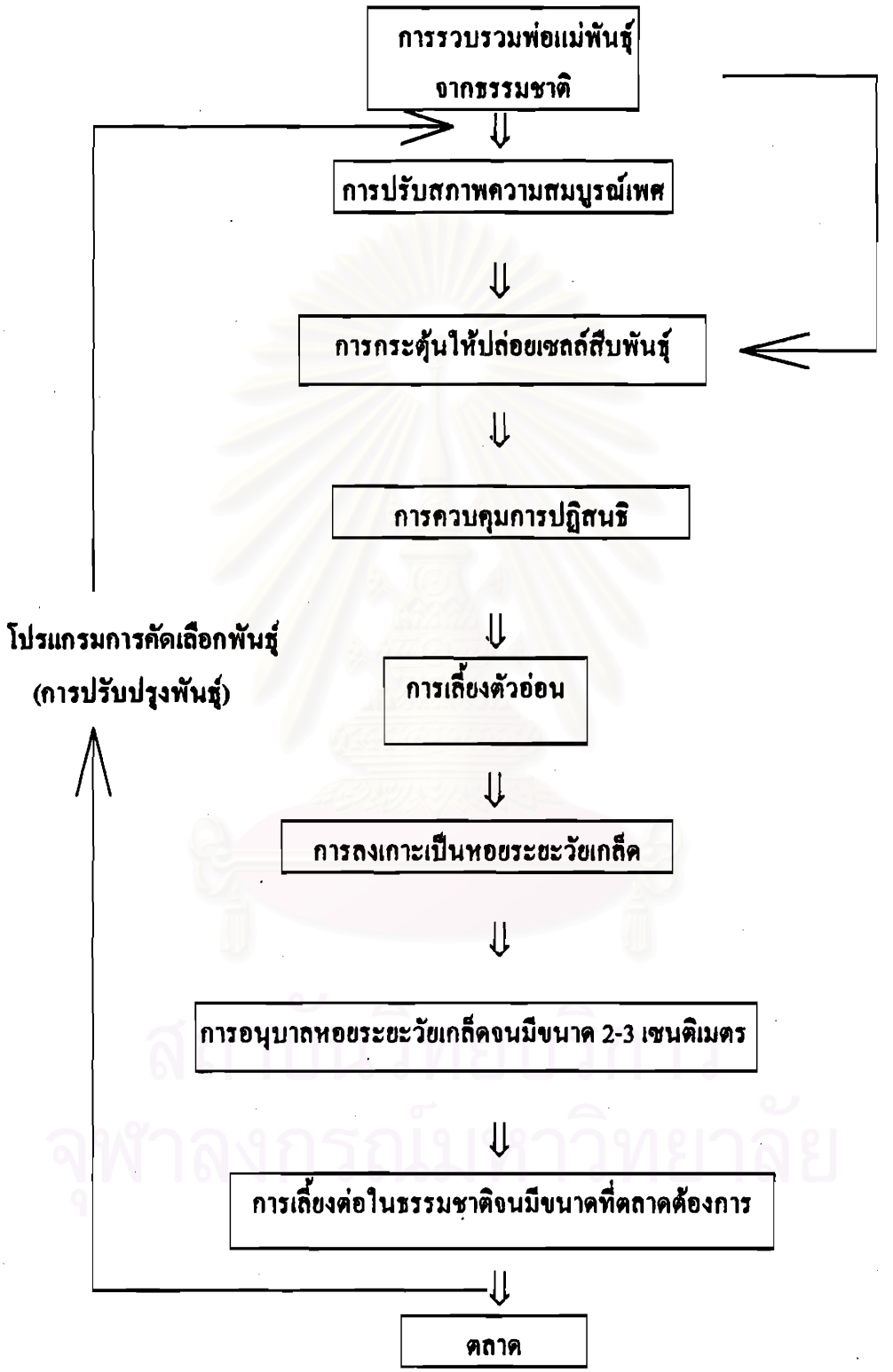

รูปที่ 3 การเพาะเลี้ยงหอยนางรมแบบครบวงจรชีวิต (ดัดแปลงจาก มณฑิรา ถาวรยุติการต์, 2537)

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สะดวกและเหมาะสมคือเมื่อเราไม่ทราบค่าทางสถิติต่าง ๆ เช่น ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรุ่นพ่อแม่รวมถึงในกรณีของสัตว์ทดลองที่มีค่าอัตราพันธุกรรมต่ำ นอกจากนี้ยังเป็นการประหยัดเวลาที่ใช้ในการทดลองเพราะสามารถใช้สัตว์ทดลองเพียงรุ่นเดียว

จากเป้าหมายของการคัดเลือกพันธุ์ คือ การคัดเลือกลักษณะต่างๆ ที่ต้องการ ซึ่งในระหว่างโปรแกรมการคัดเลือกพันธุ์ของลักษณะหนึ่งนั้นอาจจะไปมีผลกระทบต่อลักษณะอื่นทั้งด้านบวกหรือลบ นั้นคือถ้ามีผลกระทบด้านบวกหรือค่าสหสัมพันธ์เป็นบวกหมายถึงลักษณะหนึ่งเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอีกลักษณะหนึ่งก็เพิ่มขึ้นไปในทางเดียวกันด้วย แต่ถ้ามีผลกระทบด้านลบหรือค่าสหสัมพันธ์เป็นลบหมายถึงเมื่อลักษณะหนึ่งเพิ่มขึ้นแต่อีกลักษณะหนึ่งลดลง ดังนั้นถ้าทราบว่าลักษณะความกว้างและความยาวของเปลือกหอยตะโกรมกรามดำมีความสัมพันธ์ไปในทางเดียวกัน ในโปรแกรมการคัดเลือกนักปรับปรุงพันธุ์สามารถเลือกลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่มีค่าอัตราพันธุกรรมสูงเพียงอย่างเดียวมาพิจารณาในการปรับปรุงได้ ดังนั้นในการทดลองครั้งนี้จึงมีการประเมินค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรม (genetic correlation) ระหว่างความกว้างและความยาวเปลือกในหอยตะโกรมกรามดำอายุ 210 วัน มีขนาดประมาณ 30-40 มิลลิเมตร ซึ่งเป็นขนาดใกล้เคียงกับที่ตลาดต้องการ การหาค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรมระหว่างลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ควรกระทำทุกครั้งภายหลังจากการคัดเลือกพันธุ์ ทั้งนี้เพื่อป้องกันผลในทางลบระหว่างลักษณะต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

โดยทั่วไปการเติบโตหรือลักษณะปรากฏเป็นผลเนื่องจากพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม ในบางครั้งอาจพบว่าสัตว์น้ำที่เลี้ยงในสภาพแวดหนึ่งมีการเติบโตดี แต่เมื่อเลี้ยงในสภาพแวดล้อมอีกที่กลับมีการเติบโตที่ลดลง ทั้งนี้เพราะเกิดปฏิกริยาร่วมของพันธุกรรมกับสภาพแวดล้อม นั้นคือ การแสดงออกของพันธุกรรมอาจถูกจำกัดด้วยสภาพแวดล้อมหนึ่งแต่ไม่ถูกจำกัดในอีกสภาพแวดล้อมหนึ่ง หรืออาจเกิดการเปลี่ยนแปลงในลำดับความสามารถทางพันธุกรรมจากสภาพแวดล้อมหนึ่งไปยังอีกสภาพแวดล้อมหนึ่ง เช่น สภาพแวดล้อมหนึ่งพันธุกรรม A ดีที่สุด ในขณะที่อีกสภาพแวดล้อมหนึ่งพันธุกรรม B กลับเหนือกว่า (สมชัย จันทร์สว่าง, 2530) ทำนองเดียวกับที่ Mallet and Haley (1983) เปรียบเทียบการเติบโตของหอยนางรม *Crassostrea virginica* ที่เกิดจากการผสมพันธุ์ต่างประชากรกันและผสมพันธุ์ในประชากรเดียวกัน พบว่าลูกหอยที่ได้จากการผสมพันธุ์ในประชากรเดียวกันและต่างประชากรกันเมื่อนำไปเลี้ยงในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ มีการเติบโตที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าหอยตะโกรมกรามดำที่มีพันธุกรรมเหมือนกันแต่เลี้ยงในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน คือ ระหว่างระบบรางน้ำไหล (race- ways) กับในทะเลนั้นมีค่าอัตราพันธุกรรมต่อการเติบโตของของหอยตะโกรมกรามดำจะต่างกันอย่างไร

การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมต่อการเติบโตของหอยตะโกรมกรามดำในระยะตัวอ่อน ระยะวัยเกล็ดและระยะโตเต็มวัย รวมถึงการเลี้ยงในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันมีผลกระทบต่อค่าอัตราพันธุกรรมอย่างไรซึ่งถ้วนเป็นความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้ครบวงจร นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการจัดการพ่อแม่พันธุ์ให้เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประโยชน์อีกประการหนึ่งได้แก่การหาแหล่งผลิตลูกพันธุ์ที่เหมาะสมด้วย

วัตถุประสงค์

1. ประเมินค่าอัตราพันธุกรรมในการเติบโตของหอยตะโกรมกรามดำในระยะตัวอ่อน ระยะวัยเกล็ดและระยะโตเต็มวัย
2. ประเมินค่าอัตราพันธุกรรมในการเติบโตของหอยตะโกรมกรามดำในระยะโตเต็มวัยที่เลี้ยงในระบบรางน้ำไหลและในทะเล
3. ประเมินค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรม สหสัมพันธ์ทางสภาพแวดล้อม และสหสัมพันธ์ทางลักษณะปรากฏของความกว้างและความยาวเปลือกในหอยตะโกรมกรามดำอายุ 210 วัน
4. หาค่าสหสัมพันธ์ของความกว้างและความยาวเปลือกในหอยตะโกรมกรามดำที่เลี้ยงในระบบรางน้ำไหลและเลี้ยงในทะเล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสำรวจเอกสาร

1. ชีววิทยาบางประการของหอยตะโกรมกรามดำ

หอยตะโกรมกรามดำเป็นหอยนางรมขนาดกลาง มีความสามารถทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้ดี จึงพบได้โดยทั่วไปทั้งในเขตชายฝั่งทะเลบริเวณน้ำลงต่ำสุด (subtidal zone) ของภาคตะวันออก เช่น จังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี เป็นต้น รวมถึงชายฝั่งทะเลที่ภาคใต้ เช่น ชุมพร ระนอง เป็นต้น

1.1 อนุกรมวิธาน

Phylum	Mollusca
Class	Bivalvia
Subclass	Pteriomorphia
Order	Pterioida
Suborder	Ostreina
Superfamily	Ostreacea
Family	Ostreidae
Subfamily	Ostreinae
Genus	*Crassostrea lugubris* Sowerby, 1871

ชื่อสามัญ (common name) หอยนางรม, หอยปลอม และหอยตะโกรมกรามดำ

1.2 รูปร่างลักษณะและการกินอาหาร

หอยตะโกรมกรามดำเป็นหอยสองฝาที่มีขนาดประมาณ 4-10 เซนติเมตร เปลือกทั้งสองข้างมีเนื้อขนาดแข็งห่อหุ้มเนื้อหอยไว้ด้านใน ฝาด้านล่างหรือเปลือกด้านซ้ายมีลักษณะเว้าลึกคล้ายถ้วย ส่วนฝาบนหรือเปลือกด้านขวามีลักษณะแบนและเล็กกว่าฝาล่าง ขอบด้านในของเปลือกไม่มีร่องหรือสันเล็ก ๆ (chromata) กล้ามเนื้อยึดเปลือกอยู่ค่อนไปทางท้ายตัว (วันทนา อยู่สุข, 2528) ในสภาพตามธรรมชาตินั้นเปลือกด้านซ้ายเกาะติดกับโขดหินหรือวัสดุที่ค่อนข้างแข็งซึ่งการที่หอยตะโกรมกรามดำมีรูปร่างลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมที่ลงเกาะติดนั้น เรียกว่า "Xenomorphism" สำหรับการกินอาหารของหอยตะโกรมกรามดำนั้นมีเหงือกสองคู่ช่วยในการกรองโดยน้ำที่ไหลผ่านเข้ามาใน mantle cavity แล้วไหลผ่านเหงือกทางท่อน้ำออก อาหารต่าง ๆ ที่ถูกพัดมากับน้ำจะติดซี่เหงือก อาหารที่มีขนาดใหญ่เกินไปจะตกลงมายังส่วนล่างของ mantle cavity และถูกขับออกทางท่อน้ำออก ส่วนอาหารที่มีขนาดเล็กถูกส่งทางเดินอาหารต่อ

ไป ขบวนการกรองอาหารดังกล่าวจะเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพดีก็ต่อเมื่อปริมาณของไหลที่ผ่านเข้าสู่ mantle cavity มีมากพอ และตัวหอยอยู่ในน้ำตลอดเวลา (กรมประมง, 2536)

1.3 เพศ ฤดูกาลสืบพันธุ์ และวิธีการเพาะพันธุ์ของหอยตะโกรมกรามดำ

ในสภาพธรรมชาติหอยตะโกรมกรามดำมีเพศแยกออกจากกัน ซึ่งไม่สามารถแยกเพศของหอยตะโกรมกรามดำได้จากลักษณะภายนอก ในการแยกเพศนั้นสามารถทำได้ก็ต่อเมื่อทำการผ่าอวัยวะสืบพันธุ์แล้วนำมาส่องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ Quayle and Newkirk (1989) กล่าวว่าหอยสกุล *Crassostrea* สามารถเปลี่ยนเพศไปมาในแต่ละฤดูกาลสืบพันธุ์ได้ โดยการกำหนดเพศขึ้นอยู่กับอายุของหอยสภาพของอุณหภูมิและปริมาณอาหาร แต่ในสภาพโดยรวมระดับประชากรแล้วจะยังคงรักษาสภาพของอัตราส่วนระหว่างเพศผู้และเพศเมียที่เหมาะสม หอยตะโกรมกรามดำมีช่วงสมบูรณ์เพศยาวนานเกือบตลอดปี แต่ส่วนมากจะไม่พบเซลล์สืบพันธุ์ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ธันวาคม มกราคม และเดือนกุมภาพันธ์

วิธีการเพาะพันธุ์หอยตะโกรมกรามดำสามารถทำการเพาะพันธุ์ได้หลายวิธีการ เช่น การเพาะพันธุ์โดยวิธีการปล่อยให้ผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ โดยมีวิธีการง่าย ๆ คือ การทำความสะอาดพ่อแม่พันธุ์ที่สมบูรณ์เพศแล้วนำมาเลี้ยงรวมกัน เมื่ออยู่ในสภาพที่เหมาะสมแล้วหอยนางรมจะปล่อยเซลล์สืบพันธุ์ออกมาผสมกันเองในน้ำ วิธีการผสมพันธุ์แบบเลียนแบบธรรมชาติทำได้โดยการกระตุ้นพ่อแม่พันธุ์ให้ปล่อยเซลล์สืบพันธุ์ออกมา ในการกระตุ้นพ่อแม่พันธุ์ทำได้โดยใช้อุณหภูมิ การปล่อยให้แห้ง หรือการใช้สารเคมีเป็นตัวกระตุ้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวิธีการผสมเทียมทำได้โดยใช้พ่อแม่พันธุ์ที่มีความสมบูรณ์เพศมาล้างทำความสะอาดแล้วใช้วิธีการผ่าเปลือกของหอยนางรมเพื่อให้ได้เซลล์สืบพันธุ์ (ดัดแปลงจาก กรมประมง, 2536)

1.4 การพัฒนาการของหอยตะโกรมกรามดำระยะตัวอ่อน

ไข่ของหอยตะโกรมกรามดำที่ได้รับการผสมแล้วฟักเป็นตัวอ่อนที่ว่ายน้ำได้ภายใน 4 ชั่วโมง และสร้างเปลือกเสร็จสมบูรณ์ภายใน 24-28 ชั่วโมง ตัวอ่อนในระยะมีลักษณะคล้ายตัว D จึงเรียกระยะนี้ว่าระยะ "D-shape" ซึ่งตัวอ่อนในระยะนี้มีขนาดประมาณ 55-65 ไมครอน หลังจากนั้นลูกหอยตัวอ่อนจะเข้าสู่ระยะ umbo (หลังจากเริ่มเพาะพันธุ์ประมาณ 5 วัน) จะสังเกตเห็น umbo ได้ชัดเจนและพบว่าเปลือกทั้ง 2 ข้างมีขนาดที่ไม่เท่ากัน ในระยะนี้ขนาดประมาณ 100-125 ไมครอน เมื่อลูกหอยอายุประมาณ 15 วัน เริ่มเข้าสู่ระยะ eye larvae โดยสังเกตพบจุดดำเล็ก ๆ ในเปลือกทั้งสองข้างของลูกหอย เรียกลูกหอยในระยะนี้ว่าระยะ "eye spot" ในระยะนี้มีขนาดประมาณ 250-300 ไมครอน (ตารางที่ 1 และรูปที่ 4) หลังจากผ่านระยะ eye spot

มาแล้ว 3-5 วัน พบว่าลูกหอยเริ่มใช้เท้าคืบคลานสำรวจผิววัตถุสำหรับลงเกาะ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลูกหอยในระยะนี้พร้อมที่จะเปลี่ยนสภาพ (metamorphosis) เป็นหอยตะโกรมกรามดำระยะวัยเกล็ด ในสภาพธรรมชาติลูกหอยในระยะพร้อมที่จะลงเกาะนี้มักมีพฤติกรรมชอบวัสดุที่ลงเกาะมีพื้นผิววัสดุที่แข็ง แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น อุณหภูมิของน้ำทะเล ความเค็ม แสง การขึ้นลงของน้ำ อิทธิพลของดวงจันทร์และกระแสน้ำ ความลึก ลักษณะพื้นผิวและสีวัสดุที่ใช้ล่อรวมถึงความสะอาดของวัสดุที่ใช้ล่อ ความเร็วของกระแสน้ำและการรวมตัวของลูกหอย (Quayle and Newkirk , 1989) เนื่องจากการเลี้ยงหอยนางรมในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังคงอาศัยพันธุ์ลูกหอยจากธรรมชาติวัสดุที่ใช้ล่อลูกจึงมีความสำคัญยิ่ง ซึ่งวัสดุที่ใช้ล่อลูกหอยที่นิยมทั่วไป ได้แก่ ไม้ไผ่ ก้อนหิน หลอดซิเมนต์ ยางรถยนต์ แต่ส่วนใหญ่นิยมใช้วัสดุที่มีความคงทน คือ ก้อนหิน และหลอดซิเมนต์ (กรมประมง, 2536) ส่วนในโรงเพาะฟักนั้น สุวราภรณ์ จึงแย้มปิ่น และคณะ (2526) และทรงชัย สหวัชรินทร์ (2530) ได้ศึกษาการลงเกาะของลูกหอยนางรมในโรงเพาะฟัก พบว่าลูกหอยนางรมจะลงเกาะบนเปลือกหอยนางรมมากที่สุด ส่วนวิธีการล่อให้ลูกหอยนางรมลงเกาะโดยใช้เปลือกหอยนางรมป่นเป็นวิธีการพัฒนาการล่อลูกหอยลงเกาะในโรงเพาะฟักเพื่อลดการใช้เปลือกหอยนางรมและมีประโยชน์คือสามารถล่อลูกหอยได้แบบตัวเดี่ยว ๆ (single spat) นอกจากนี้วัสดุที่ใช้ล่อลูกหอยนางรมให้ลงเกาะในโรงเพาะฟักยังประกอบด้วยเปลือกหอยร้อยเป็นพวง แผ่น PVC หรือแผ่นกระเบื้องเรียบและแผ่นพลาสติก เป็นต้น (กรมประมง, 2536)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 ขนาดของหอยตะโกรมกรามดำในระยะตัวอ่อน (ข้อมูลจากการเพาะเลี้ยงที่สถานีวิจัยสัตว์ทะเล ต. อ่างศิลา อ. เมือง จ. ชลบุรี)

ระยะ	อายุ	ขนาด (ไมครอน)
Fertilized egg	0	45-30
D-shape larva	24-28 ชั่วโมง	55-65
Umbo stage	5 วัน	100-125
Eye-larva	15-18 วัน	250-300

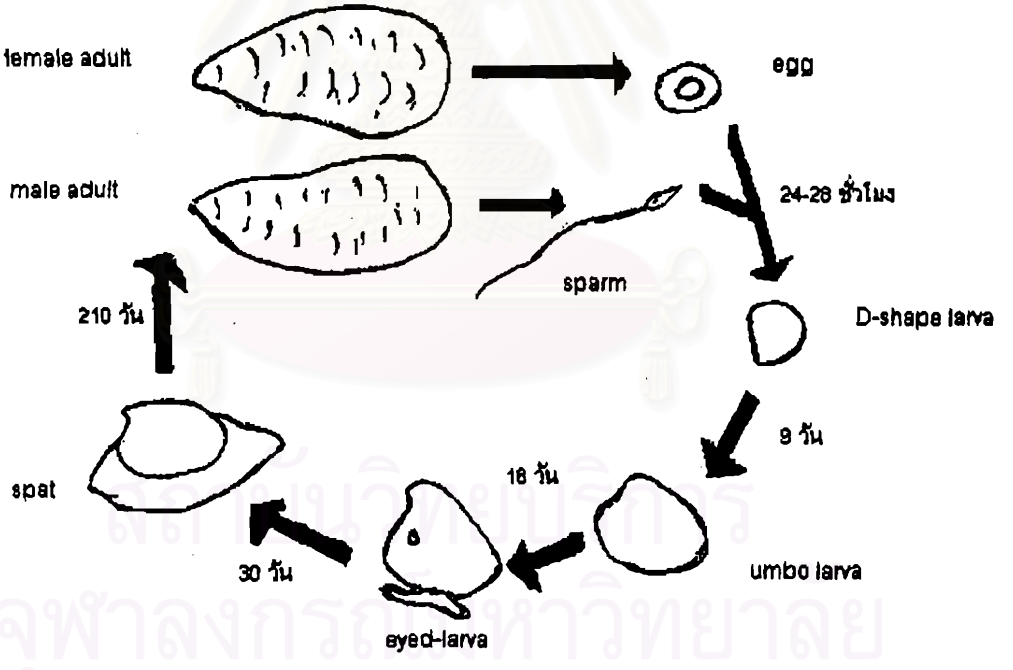

รูปที่ 4 วงชีวิตของหอยนางรม (ดัดแปลงจาก Quayle and Newkirk, 1989)

1.5 การเลี้ยง

การเลี้ยงหอยตะโกรมกรามตำส่วนใหญ่จะแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่โดยขึ้นกับลักษณะภูมิประเทศและพื้นทะเลของแต่ละบริเวณที่เลี้ยง วิธีที่นิยมเลี้ยงคือการเลี้ยงบนก้อนหิน โดยใช้ก้อนหินวางระหว่างแนวขึ้นลงของน้ำเพื่อล่อให้ลูกหอยลงเกาะโดยทำการวางก้อนหินออกเป็นกอง ๆ ละประมาณ 5-10 ก้อน วางห่างกันประมาณ 50 เซนติเมตร วิธีนี้เหมาะสำหรับบริเวณที่เป็นพื้นที่ค่อนข้างแข็งเพื่อกองหินจะไม่ทรุดตัวและการเลี้ยงแบบเสาซีเมนต์ (เผดิมศักดิ์ จารยะพันธุ์ และคณะ, 2534) ส่วนมากในการเลี้ยงหอยตะโกรมกรามตำมักเลี้ยงในระดับที่น้ำลงต่ำสุดนั้นคือจะพยายามให้หอยตะโกรมกรามตำอยู่ในน้ำตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเลี้ยงบนก้อนหินและการเลี้ยงแบบเสาซีเมนต์แล้ว วิธีการเลี้ยงที่นิยมอีกอย่างหนึ่งคือการเลี้ยงแบบหอยพวงโดยใช้ปูนซีเมนต์หล่อเป็นก้อนวงรีขนาดความยาวประมาณ 1 เซนติเมตร เชื่อมติดเป็นลูกตุ้มกับเชือกประมาณ 5 ชิ้นต่อ 1 เชือก นำไปแขวนล่อลูกหอยแล้วนำไปแขวนเลี้ยงต่อบนร้านจนได้ขนาดที่ตลาดต้องการ

2. พันธุศาสตร์กับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ลักษณะปรากฏต่าง ๆ เป็นผลมาจากผลร่วมกันของจีน(genes) ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทตามจำนวนจีนที่ควบคุมคือลักษณะที่ควบคุมด้วยจีนจำนวนน้อยคู่หรือเพียงคู่เดียว เรียกว่าลักษณะทางคุณภาพ (qualitative traits) ซึ่งการแสดงออกของลักษณะปรากฏขึ้นอยู่กับปฏิกริยาระหว่างอัลลีล (allele) หรืออาจกล่าวได้ว่าจีนมีอิทธิพลมากต่อการแสดงออกของลักษณะปรากฏ เช่น ลักษณะสีผิวของสัตว์น้ำ เป็นต้น และลักษณะที่ควบคุมด้วยจีนจำนวนมากเรียกว่าลักษณะทางปริมาณ (quatitative traits) ซึ่งจีนแต่ละคู่จะมีอิทธิพลต่ำต่อการแสดงออกของลักษณะปรากฏนั้นคือมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมมามีผลต่อลักษณะปรากฏ ลักษณะทางปริมาณส่วนใหญ่เป็นลักษณะทางเศรษฐกิจในแง่ของการผลิต เช่น น้ำหนัก ความยาว อัตราการเติบโต ซึ่งในการศึกษาลักษณะเหล่านี้ต้องใช้การ ชั่ง ตวง วัด จึงเรียกลักษณะเหล่านี้ว่าลักษณะเมตริก (metric traits) หรือลักษณะต่อเนื่อง (continuous traits) ซึ่งลักษณะทางปริมาณเหล่านี้เป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์

Falconer (1989) ได้แสดงความสัมพันธ์ที่ระหว่างลักษณะปรากฏกับค่าพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม ได้ดังสมการ

$$P = G + E \qquad 1.1$$

เนื่องจากลักษณะทางปริมาณส่วนใหญ่เป็นผลร่วมกันของจีน ดังนั้นเมื่อมีการคัดเลือกลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการแล้วลักษณะที่ปรากฏภายนอกเป็นผลมาจากการคัดเลือกและเป็นตัวบ่งชี้ว่าจีนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร ซึ่งคุณสมบัติที่จะใช้บ่งบอกถึงความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น ค่าเฉลี่ย (mean) ความแปรปรวน (variance) เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงลักษณะที่ปรากฏทั้งประชากรสามารถแจกแจงความแปรปรวนทั้งหมดออกได้เป็นความแปรปรวนของลักษณะที่ปรากฏเป็นผลมาจากความแปรปรวนที่เกิดจากพันธุกรรม ความแปรปรวนที่เกิดจากสภาพแวดล้อมและความแปรปรวนที่เกิดจากปฏิกิริยาระหว่างพันธุกรรมกับสภาพแวดล้อม (Falconer, 1989) ดังสมการ

$$V_P = V_G + V_E + 2\,\mathrm{cov}_{G-E} \qquad 1.2$$

นอกจากนี้ความแปรปรวนทางพันธุกรรมยังจำแนกออกเป็นความแปรปรวนอันเกิดจากจีนในรูปแบบต่างๆ ดังสมการ

$$V_G = V_A + V_D + V_I \qquad 1.3$$

จากความแปรปรวนทางพันธุกรรม (genetic variance) นั้น โดยเฉพาะความแปรปรวนที่เกิดจากจีนบวก (V_A) ในแต่ละอัลลิลมีความสำคัญในการที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์และเพิ่มผลผลิตของสัตว์น้ำ เพราะเมื่อสัตว์น้ำสร้างเซลล์สืบพันธุ์คือไข่และน้ำเชื้อแล้วจีนซึ่งปรากฏอยู่เป็นคู่ในแต่ละจีโนไทป์จะแยกตัวออกจากกันอย่างเป็นอิสระและเมื่อเกิดการปฏิสนธิขึ้นจีนก็จะรวมตัวกันใหม่อีกครั้ง ผลที่เกิดจากความแปรปรวนของจีนบวกแต่ละอัลลิลก็จะแสดงออกเหมือนในรุ่นพ่อแม่แม้ว่าจะไม่จับคู่อยู่ในจีโนไทป์เดิม ส่วน V_D นั้นเป็นความแปรปรวนที่เกิดจากปฏิกริยาของจีนที่ตำแหน่งเดียวกันหรือเป็นความแปรปรวนที่เกิดจากผลของจีโนไทป์ นั้นคือเมื่อสัตว์น้ำสร้างเซลล์สืบพันธุ์ยีนที่ปรากฏก็จะแยกตัวและเมื่อเกิดการปฏิสนธิก็จะเกิดการรวมตัวของจีน ดังนั้นปฏิกริยาที่เกิดขึ้นใหม่จะเปลี่ยนไปหมายความว่าการที่พ่อแม่มีลักษณะดีแล้วนำมาผสมกันลูกที่ได้อาจมีลักษณะที่ไม่ดี เพราะลักษณะนั้นเกิดจากผลของ V_D เป็นสำคัญ ส่วน V_I เกิดจากปฏิกริยาร่วมของจีนต่างตำแหน่งดังนั้นจึงไม่สามารถถ่ายทอดไปสู่รุ่นลูกในทำนองเดียวกันกับ V_D (Tave, 1993)

2.1 อัตราพันธุกรรม (heritability)

อัตราพันธุกรรม : h^2 เป็นค่าที่แสดงถึงอัตราส่วนความแปรปรวนของพันธุกรรมที่เกิดจากความแปรปรวนของจีนที่เกี่ยวข้องรวมกันต่อความแปรปรวนของลักษณะที่ปรากฏ ค่าอัตราพันธุกรรมมีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 ถ้าอัตราพันธุกรรมมีค่าเท่ากับ 1 หมายความว่าการแสดงออกของลักษณะทั้งหมดเป็นผลมาจากพันธุกรรมโดยที่สภาพแวดล้อมไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ถ้าอัตราพันธุกรรมมีค่าเท่ากับ 0 แสดงว่าความแปรปรวนของลักษณะที่ปรากฏล้วนมีผลมาจากสิ่งแวดล้อม ค่าอัตราพันธุกรรมที่มีค่าต่ำคือมีค่าน้อยกว่า 0.15 ส่วนค่าอัตราพันธุกรรมปานกลางอยู่ระหว่าง 0.15-0.3 และถ้ามีค่ามากกว่า 0.3 จัดเป็นค่าอัตราพันธุกรรมที่สูง (Tave, 1993) ในการคัดเลือกลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการนั้นในการปรับปรุงพันธุ์นั้นจึงมีความจำเป็นจะต้องทราบค่าอัตราพันธุกรรมของลักษณะปรากฏนั้น ๆ ก่อน ซึ่ง Falconer (1989) แบ่งค่าอัตราพันธุกรรมออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1.1 อัตราพันธุกรรมทางกว้าง (heritability in the broad sense) คิดจากสัดส่วนความแปรปรวนของจีนทั้งหมดเทียบกับความแปรปรวนของลักษณะที่ปรากฏ

$$h^2 = \frac{V_G}{V_P} \qquad 1.4$$

และจะได้ว่า

$$h^2 = \frac{V_G}{(V_G + V_E)} \qquad 1.5$$

2.1.2 อัตราพันธุกรรมทางแคบ (heritability in the narrow sense) คิดโดยแยกความแปรปรวนของพันธุกรรมออกเป็นผลเนื่องจากความแปรปรวนของจีนแบบต่าง ๆ แล้ววัดผลของความแปรปรวนของจีนแบบบวกสะสมต่อความแปรปรวนของลักษณะที่ปรากฏ ซึ่งค่าอัตราพันธุกรรมทางแคบจะมีประโยชน์มากกว่าค่าอัตราพันธุกรรมทางกว้าง เนื่องจากเป็นการคำนวณผลจากจีนที่สามารถถ่ายทอดไปสู่รุ่นลูกได้โดยตรง

$$h^2 = \frac{V_A}{V_P} \qquad 1.6$$

จากสมการ 1.2 จะได้ว่า

$$h^2 = \frac{V_A}{(V_G + V_E)} \qquad 1.7$$

และจากสมการ 1.3 จะได้ว่า

$$h^2 = \frac{V_A}{(V_A + V_D + V_I + V_E)} \qquad 1.8$$

2.2 การประเมินค่าอัตราพันธุกรรม

การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมมี 3 วิธี (Falconer, 1989) คือ การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมโดยวิธี sib analysis การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมโดยอาศัยสมการ offspring-parent regression และการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมประจักษ์ (realized heritability) (รายละเอียดในการคำนวณในหนังสือ Becker, 1967)

2.2.1 การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมโดยวิธี sib analysis ทำได้โดยแบ่งความแปรปรวนของลักษณะปรากฏที่วัดได้แล้วแยกตามสาเหตุที่ทำให้เกิดความแปรปรวน เช่น กลุ่มของลูกที่เกิดจากพ่อและแม่เดียวกัน (full sib families) กลุ่มของลูกที่เกิดจากพ่อหรือแม่เดียวกัน (half sib families) ซึ่งลูกที่เกิดจากพ่อและแม่เดียวกันจะมีพันธุกรรมเหมือนกันมากที่สุด ดังนั้นความแปรปรวนใด ๆ ที่เกิดภายในครอบครัวถือว่าเป็นผลจากสิ่งแวดล้อมหรือความผิดพลาด ส่วนลูกที่เกิดจากพ่อเดียวกันแต่ต่างแม่จะมีพันธุกรรมครึ่งหนึ่งที่เหมือนกันความแปรปรวนใด ๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นผลมาจากพันธุกรรมของแม่และผลจากความแปรปรวนของสิ่งแวดล้อม ลูกที่เกิดจากพ่อคนละตัวจะมีพันธุกรรมต่างกันความแปรปรวนที่เกิดขึ้นจะเป็นผลจากความแตกต่างของพันธุกรรมของพ่อในแต่ละตัว (อุทัยรัตน์ ณ นคร, 2538) จากความแปรปรวนดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้โดยใช้ตาราง ANOVA (Analysis of Varience) รายละเอียดของการวิเคราะห์อยู่ในบทที่ 2 ในการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมสามารถคำนวณได้จาก

$$h_S^2 = \frac{4\sigma_S^2}{\sigma_T^2} \qquad 1.9$$

$$h_D^2 = \frac{4\sigma_D^2}{\sigma_T^2} \qquad 1.10$$

และ

$$h_{S+D}^2 = \frac{2\left(\sigma_S^2 + \sigma_D^2\right)}{\sigma_T^2} \qquad 1.11$$

โดยองค์ประกอบของความแปรปรวนแต่ละค่าจะบอกถึงองค์ประกอบทางพันธุกรรมในการวิเคราะห์ข้อมูลจากวิธี sib analysis ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การแปรผลจากค่าองค์ประกอบของความแปรปรวน (Falconer, 1989)

Observational component	Covariance and causal components estimated	
Sires : พ่อ	$\sigma_S^2 = \text{cov}_{(HS)}$	$= \frac{1}{4}V_A$
Dams : แม่	$\sigma_D^2 = \text{cov}_{FS} - \text{cov}_{(HS)}$	$= \frac{1}{4}V_A + \frac{1}{4}V_D + V_{EC}$
Progenies : รุ่นลูก	$\sigma_W^2 = V_P - \text{cov}_{FS}$	$= \frac{1}{2}V_A + \frac{3}{4}V_D + V_{EW}$
Total : $\sigma_T^2 = \sigma_S^2 + \sigma_D^2 + \sigma_W^2$	$= V_P$	$= V_A + V_D + V_{EC+}V_{EW}$
Sires + Dams : $\sigma_S^2 + \sigma_D^2 = \text{cov}_{(FS)}$	$= \text{cov}_{(FS)}$	$= \frac{1}{2}V_A + \frac{1}{4}V_D + V_{EC}$

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2.2 การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมโดยอาศัยสมการ offspring-parent regression เป็นการคำนวณโดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการวัดจากพ่อแม่และลูก แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้จากพ่อแม่และลูกมาคำนวณจากสมการ regression โดยข้อมูลของพ่อแม่เป็นตัวแปรอิสระ (independent variable: X) และข้อมูลของลูกเป็นตัวแปรตาม (dependent variable:Y) ตามสมการ $Y=a+bX$ ซึ่งค่าความชัน (slope : b) ของสมการ regression ของเส้นตรงนี้ จะเป็นตัวกำหนดอัตราพันธุกรรม วิธีนี้จะใช้ได้ผลดีก็ต่อเมื่อความแปรปรวนจากพ่อและแม่ไม่แตกต่างกัน แต่มีข้อจำกัดคือต้องใช้พ่อแม่พันธุ์เป็นจำนวนมาก รวมถึงเวลาที่ใช้วัดของรุ่นลูกจะต้องเป็นเวลาช่วงเดียวกันกับที่วัดในรุ่นพ่อแม่

2.2.3 การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมประจักษ์ เป็นการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมโดยคิดจากสัดส่วนของการตอบสนองต่อการคัดเลือกพันธุ์จริง ๆ นั้นคือสามารถคำนวณได้ดังนี้

$$h^2 = \frac{R}{S} \qquad 1.12$$

โดยที่ค่า R หาได้จากค่าเฉลี่ยของลักษณะที่ต้องการศึกษาในแต่ละกลุ่มที่ถูกคัดเลือกนำมาเปรียบเทียบกับคะแนนมาตรฐานในรุ่นลูก ส่วนค่า S หาได้จากค่าเฉลี่ยของลักษณะที่ต้องการศึกษาที่ถูกคัดเลือกในแต่ละกลุ่มจากการเปรียบเทียบกับคะแนนมาตรฐานในรุ่นพ่อแม่ ข้อดีคือรุ่นลูกที่ได้รับการคัดพันธุ์สามารถใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ได้สำหรับรุ่นต่อไปควบคู่กับการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมได้ แต่ข้อเสียคือค่าอัตราพันธุกรรมที่ได้อาจไม่ใช่ค่าที่ถูกต้องเนื่องจากระหว่างการคัดพันธุ์อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมหรือการเกิดการผสมเลือดชิดได้ซึ่งอาจทำให้ลักษณะโดยทั่วไปของประชากรด้อยลง

3. สหสัมพันธ์ทางพันธุกรรม ทางสภาพแวดล้อม และทางลักษณะปรากฏ (genetic, environmental and phenotypic correlations ; r_G, r_E และ r_P)

สหสัมพันธ์ทางพันธุกรรมหมายถึงความสัมพันธ์ร่วมในทางพันธุกรรมระหว่างลักษณะสองลักษณะอาจเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้ (Tave, 1993)

3.1 การที่ยีนตำแหน่งหนึ่งมีผลในการควบคุมลักษณะมากกว่าหนึ่งลักษณะ (pleiotrophy) ซึ่งถ้ากลุ่มของยีนที่ควบคุมลักษณะดังกล่าวมีตำแหน่งอยู่บนโครโมโซมเดียวกัน (linkage) จะถ่ายทอดไปด้วยกันและจะแยกจากกันก็ต่อเมื่อ เกิดการแลกเปลี่ยนชิ้นส่วนของโครโมโซม (crossing over) เท่านั้น

3.2 เกิดจากการคัดเลือกพันธุ์กล่าวคือการคัดเลือกโดยเน้นแต่ในลักษณะหนึ่งอาจมีผลทำให้ลักษณะหนึ่งดีด้วยหรือแบบสนับสนุนซึ่งกันและกัน (synergistic effect) บางครั้งอาจเป็นแบบตรงกันข้าม (antagonistic effect) นั้นคือการคัดเลือกเพื่อปรับปรุงลักษณะหนึ่งจะมีผลทำให้อีกลักษณะหนึ่งเสียลง

3.3 เกิดการคัดเลือกตามธรรมชาติ (natural selection) โดยความสัมพันธ์กันระหว่างลักษณะทางคุณภาพและความอยู่รอดจะเป็นตัวกำหนดสัดส่วนของจีนในสภาพตามธรรมชาติ

ในการประเมินค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรมมีวิธีการประเมินคล้ายกับการประเมินค่าอัตราพันธุกรรม แต่ต่างกันตรงที่การประเมินค่าสหสัมพันธ์เป็นการวิเคราะห์วาเหรียนซ์และโควาเหรียนซ์ของ 2 ลักษณะพร้อมกัน (ลักษณะ X และ ลักษณะ Y เป็นลักษณะที่ต้องการศึกษา) ซึ่งค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรมมีค่าตั้งแต่ +1 ถึง -1 ถ้าลักษณะสองลักษณะมีค่าสหสัมพันธ์เป็นค่าบวกหมายถึงเมื่อลักษณะหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในทางเพิ่มขึ้นอีกลักษณะหนึ่งก็จะเพิ่มตามไปด้วยซึ่งจะมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับค่าสหสัมพันธ์ ถ้าค่าสหสัมพันธ์เป็นลบหมายถึงเมื่อลักษณะหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในทางเพิ่มขึ้นแต่อีกลักษณะหนึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางตรงกันข้าม การประเมินค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรมด้วยวิธี sib analysis สามารถคำนวณได้จากส่วนประกอบของวาเหรียนซ์และโควาเหรียนซ์ของพ่อพันธุ์ จากส่วนประกอบของวาเหรียนซ์และโควาเหรียนซ์ของแม่พันธุ์และคำนวณจากผลรวมของส่วนประกอบวาเหรียนซ์และโควาเหรียนซ์ของพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ ในทำนองเดียวกันสามารถคำนวณค่าสหสัมพันธ์ทางสภาพแวดล้อมจากผลรวมของส่วนประกอบวาเหรียนซ์และโควาเหรียนซ์ของพ่อพันธุ์ จากผลรวมของส่วนประกอบวาเหรียนซ์และโควาเหรียนซ์ของแม่พันธุ์และคำนวณจากผลรวมของส่วนประกอบวาเหรียนซ์และโควาเหรียนซ์ของพ่อพันธุ์ (วิธีการคำนวณในบทที่ 2 และรายละเอียดเพิ่มเติมใน Becker, 1967)

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของลักษณะปรากฏ 2 ลักษณะนอกจากขึ้นอยู่กับพันธุกรรมของสัตว์น้ำแล้วสภาพแวดล้อมก็มีอิทธิพลต่อลักษณะที่ปรากฏด้วย ซึ่งค่าสหสัมพันธ์ทางลักษณะปรากฏระหว่างลักษณะ X และลักษณะ Y มีความสัมพันธ์ดังสมการ

$$r_P = \frac{\mathrm{cov}_W + \mathrm{cov}_S + \mathrm{cov}_D}{\sqrt{\sigma^2_{W(X)} + \sigma^2_{S(X)} + \sigma^2_{D(X)}}\sqrt{\sigma^2_{W(Y)} + \sigma^2_{S(Y)} + \sigma^2_{D(Y)}}}$$

ดังนั้นในการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมในการเติบโตของสัตว์น้ำนั้น ก็ควรที่จะประเมินค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรม ค่าสหสัมพันธ์ทางสภาพแวดล้อมและค่าสหสัมพันธ์ทาง

ลักษณะปรากฏด้วย เนื่องจากค่าต่าง ๆ เหล่านี้จะล้วนมีประโยชน์ในการช่วยอธิบายผลของการคัดเลือกพันธุ์รวมถึงแนวโน้มว่าจะมีผลกระทบหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงของในคัดเลือกรุ่นต่อไป

4. การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ในการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมได้มีรายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องดังตารางที่ 3

จากงานวิจัยที่ผ่านจะพบได้ว่าค่าอัตราพันธุกรรมมีความสำคัญมากในการที่จะวางแผนการปรับปรุงพันธุ์ ถึงแม้ว่าค่าอัตราพันธุกรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมการเลี้ยง และช่วงอายุรวมถึงความแตกต่างอันของแหล่งประชากรหอยนางรม แต่ค่าอัตราพันธุกรรมก็เป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญในพืชรวมถึงสัตว์ชนิดต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สูงสุดในคัดเลือกพันธุ์รวมถึงเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะประสบความล้มเหลวขณะที่ทำการคัดเลือกพันธุ์ นอกจากนี้ยังพบว่าค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรมมีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงอายุของลักษณะหรือสภาพแวดล้อม เช่น Toro and Newkirk (1990) ศึกษาในหอยนางรม *Ostrea edulis* พบว่าค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรม ค่าสหสัมพันธ์ทางสภาพแวดล้อมและสหสัมพันธ์ทางลักษณะปรากฏระหว่างน้ำหนักและความหนาของเปลือกจะมีความแตกต่างกันในแต่ละฤดูกาลเลี้ยง ดังนั้นในการวางแผนการการคัดพันธุ์จึงควรศึกษาค่าสหสัมพันธ์ต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการประเมินค่าอัตราพันธุกรรมด้วยทุกครั้ง โดยเฉพาะที่สำคัญอย่างยิ่งคือค่าสหสัมพันธ์ทางพันธุกรรมและค่าอัตราพันธุกรรมของช่วงอายุก่อนที่จะทำการเพาะพันธุ์เพื่อคัดเลือกในรุ่นต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ค่าอัตราพันธุกรรมของลักษณะต่าง ๆ ในสัตว์น้ำกลุ่มหอย

Species	Traits	Heritabilities $h_S^2 \pm S.E.$[1] $h_D^2 \pm S.E.$[2] $h_{S+D}^2 \pm S.E.$[3]	Authors
Oyster			Longwell (1976) ; Loss (1978) :
C. virginica	Larval growth (6-16 days)	0.07-0.85[1]	Newkirk et al. (1977)
	Growth (6 days)	0.43[1], 0.33[3]	(อ้างตาม Wada, 1979 และ Gjedrem, 1983)
	Growth (16 days)	0.60[1], 0.50[3]	
	Length (7 days)	0.44±0.21[3]	
	Length (7 weeks)	0.50±0.30[3]	
	Juvinile length	0.29-0.71[1]	
C. gigas	Larval survival (%)	0.31±0.06[1]	Lanna (1972)
	Size (18 months)	0.15[1]	(อ้างตาม Wada, 1987)
	Shape (18 months)	0.13[1]	
	Meat weight (18 months)	0.37±0.06[1]	
	Total weight (18 months)	0.33±0.19[1]	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ค่าอัตราพันธุกรรมของลักษณะต่าง ๆ ในสัตว์น้ำกลุ่มหอย (ต่อ)

Species	Traits	Heritabilities $h_S^2 \pm S.E.$[1] $h_D^2 \pm S.E.$[2] $h_{S+D}^2 \pm S.E.$[3]	Authors
Ostrea edulis	Live weight (6 months) : Realized	0.136±0.118	Toro and Newkirk (1990)
	Shell hinght (6 months) : Realized	0.112±0.041	
	Live weight (18 months) : Realized	0.243±0.202	
	Shell hinght (18 months) : Realized	0.194±0.070	
	Correlated traits	0.10	Ruzzente and Newkirk (1988)
	Spat (no-competition)		
	After the first growing season (correlated traits)		Jarayabhand (1989)
	: fullsib	0.190±0.220	
	: Offspring midparent regression	0.226±0.066	
	After the second growing season (correlated traits)		
	: fullsib	0.267±0.312	
	: Offspring midparent regression	0.256±0.104	

ตารางที่ 3 ค่าอัตราพันธุกรรมของลักษณะต่าง ๆ ในสัตว์น้ำกลุ่มหอย (ต่อ)

Species	Traits	Heritabilities $h_S^2 \pm S.E.$[1] $h_D^2 \pm S.E.$[2] $h_{S+D}^2 \pm S.E.$[3]	Authors
O. edulis	Weight offspring midparent regression : within-family	0.013±0.055	Jarayabhand (1989)
	Weight offspring midparent regression : family	0.404±0.110	
	Weight offspring midparent regression : individual	0.050±0.53	
	Weight offspring midparent regression : combined	0.239±0.075	
	Weight offspring midparent regression : fullsib	0.229±0.130	
O. shilensis	Whole weight (30 months) : Realzied	0.34±0.12	Toro and Newkirk (1991)
S. cucullata	Whole weight (15 months) : Realzied	0.277±0.006	Jarayabhand and Thanvoryutikarn (1995)
	น้ำหนักทั้งเปลือก (อายุ 15 เดือน) : อัตราพันธุกรรมประจักษ์	0.148±0.184	มณฑิรา ถาวรยุติการต์ (2537)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ค่าอัตราพันธุกรรมของลักษณะต่าง ๆ ในสัตว์น้ำกลุ่มหอย (ต่อ)

Species	Traits	Heritabilities $h_S^2 \pm S.E.$[1] $h_D^2 \pm S.E.$[2] $h_{S+D}^2 \pm S.E.$[3]	Authors
Pearl oyster			
Pinctada funcata	Length (4-5 days)	0.335[1]	Wada (1986, 1989)
martensii	Length (10 days)	0.18[1]	
	Length (15 days)	0.078[1]	
	Shell width (3 years) : Realized	0.467	
	Shell convixity (3 years) : Realized	0.350	
Blue mussel	Length (16 days)	0.29[1], 0.16[3]	Innes and Haley (1977) อ้างตาม Gjedrem, 1983)
	Growth rate	0.62[1], 0.12[3]	Newkirk (1980) อ้างตาม Gjedrem, 1983)
	Length of larvae	0.43[3]	Newkirk (1980) อ้างตาม Gjedrem, 1983)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ค่าอัตราพันธุกรรมของลักษณะต่าง ๆ ในสัตว์น้ำกลุ่มหอย (ต่อ)

Species	Traits	Heritabilities $h_S^2 \pm S.E.$[1] $h_D^2 \pm S.E.$[2] $h_{S+D}^2 \pm S.E.$[3]	Authors
Mytilus edulis	Larvae (14 days)	0.8±0.5[1]	Stromgren and Nielsen (1998)
		0.9±0.3[2]	
	Larvae (28 days)	0.5±0.3[1]	
		0.6±0.2[2]	
	Juviniles (4.5 months) length growth	0.9±0.7[1]	
		1.2±0.5[2]	
	Juviniles (4.5 months) length	0.6±0.3[1]	
		0.6±0.2[2]	
	Juviniles (13 months)	0.5±0.2[1]	
		0.8±0.3[2]	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย